

GUUS GEURTS

Voedsel Hier en Daar

Inleiding

In opdracht van Helden Mondiaal (voorheen Platform Ontwikkelingssamenwerking Helden) heb ik de foto-expositie 'Voedsel Hier en Daar' opgezet. Dit is een duo-expositie bestaande uit 23 thema's waarbij de overeenkomsten en de verschillen tussen de landbouw en voedselvoorziening in Nederland en ontwikkelingslanden aan de orde komen. De expositie was te zien in de hal van De Rode Hoed tijdens het Thijmsymposium over voedsel en globalisering.

De foto's in Nederland zijn hoofdzakelijk gemaakt in 2006, de foto's in ontwikkelingslanden zijn gemaakt tussen 1990 en 2004. Binnen 23 lijsten met 2 foto's komen allerlei facetten van de landbouw en voedselproductie aan de orde, met telkens een foto uit een ontwikkelingsland en een foto uit Nederland. Allereerst het gehele productieproces van zaadje tot consument, zoals land bewerken, zaaien, gewasbescherming, oogsten, verwerking en voedselbereiding. Ook de dierlijke voedselproductie komt aan de orde.

Daarnaast wordt op de foto's en begeleidende tekst aandacht geschonken aan het (inter)nationale beleid dat samenhangt met voedselproductie, de gezamenlijke belangen van boeren in Noord en Zuid, voedselzekerheid, en de relatie tussen landbouw en natuur en milieu (zoals klimaatverandering, oprakende fossiele brandstoffen en de vernietiging van natuur voor de aanleg van soja- en palmolieplantages).

Deze foto's en teksten, zijn dit jaar – samen met achtergrondverhaal en alternatieven – ook verschenen in een

begeleidend boek *Voedsel Hier en Daar, misschien kunnen we leren van elkaar* (Amsterdam, 2007). De bijdrage in deze bundel is een selectie uit dat boek.

OOGST VAN GROENTE

Groenten verzamelen op een steile heuvel

Omgeving Mae Salong in Noordwest Thailand (2004)

Met de inzet van goedkope handarbeid is landbouw mogelijk op deze steile heuvels. Door de relatief lage brandstofprijzen en de hoge eisen van supermarkten wat betreft uniformiteit van producten, kan dit voedsel op de wereldmarkt echter moeilijk concurreren met grootschalige groenteteelt die veel gebruik maakt van machines. Door de toenemende vrijhandelsakkoorden wordt de bescherming van de lokale en nationale markten verminderd, en krijgt men te maken met buitenlandse concurrentie. Deze verdragen zijn dan ook een zeer grote bedreiging voor deze kleinschalige landbouw.

Asperges steken te Veulen-Venray (2006)

Bepaalde groenten zijn ook in het westen niet met machines te oogsten. Hiervoor blijft handenarbeid noodzakelijk, waardoor de prijzen voor dit voedsel relatief hoog zijn, maar met het oog op de tekorten aan fossiele brandstoffen zeker niet te hoog. Omdat de lonen voor deze handenarbeid relatief laag zijn, zijn steeds minder Nederlanders beschikbaar voor dit werk. Vandaar dat er veel gastarbeiders uit andere landen waar het welvaartspeil lager ligt – in dit geval Polen – worden ingezet.

Asperges worden net als veel andere groenten vooral geteeld voor de nationale en regionale Europese markt. Voor groenten geldt in de EU – in tegenstelling tot producten als graan, suiker, zuivel en vlees – weinig marktbescherming. Dit betekent dat als deze producten elders goedkoper geteeld kunnen worden, en omdat de transportkosten nog relatief laag zijn, deze arbeidsintensieve teelten zeer kwetsbaar kunnen worden. Zo heeft de arbeidsintensieve champignonenteelt in Nederland te maken met concurrentie uit lage lonen landen.

Anderzijds hebben ontwikkelingslanden te maken met concurrentie van Nederlandse uien, die grootschalig en voor een lage prijs hier geproduceerd worden. Deze worden zonder subsidies geëxporteerd, dus alleen importheffingen kunnen lokale Afrikaanse boeren hiertegen beschermen.

KLIMAATVERANDERING EN OPRAKENDE OLIE

Karimabad–Hunza-vallei, Northern areas, Pakistan (1998)
De aardappels worden handmatig geoogst. Een groot deel van de oogst wordt direct geconsumeerd, een ander deel wordt verkocht en gaat naar de steden in Pakistan.

De kleine transportafstanden, de grote inzet van menselijke en dierlijke arbeid en de lage inzet van machines, zorgen er voor dat de zelfvoorzienende voedsellandbouw in Azië veel meer energie oplevert dan deze kost aan fossiele brandstoffen: rijstteelt vijftig maal zo veel, cassave vijfenzestig maal.

De landbouw in Noord-Pakistan is grotendeels afhankelijk van irrigatiewater afkomstig van smeltende sneeuw

in de Hindu Kush- en Karakoram-gebergten. Door klimaatverandering verdwijnen deze gletsjers echter zeer snel, zodat het twijfelachtig is of deze mensen nog lang hun voedsel kunnen produceren in dit gebied.

Volgens de laatste rapporten van het IPCC zullen vooral de armsten in ontwikkelingslanden de meeste schade ondervinden van de klimaatverandering die al in gang is gezet. Met name de landbouw zal de gevolgen van droogtes en overstromingen ondervinden. Dit terwijl vooral de westerse landen deze klimaatcrisis met hun hoge energieverbruik (per persoon) hebben veroorzaakt.

Tuinbouwkas in Nunhem (2006)

Over het algemeen besteedt de westerse mens steeds minder tijd aan voedsel en landbouw. Dat het voedsel van over de hele wereld in de supermarkt ligt is bijna vanzelfspre-

kend. Een gemiddeld product in de Nederlandse supermarkt heeft zesduizend kilometer afgelegd. Mede daardoor levert een westers geproduceerd landbouwproduct twee tot tienmaal minder energie op dan dat er – vooral via fossiele brandstof – voor wordt gebruikt om het te produceren. Te denken valt dan aan machinale bewerkingen bij de boer en in de fabriek, kunstmest, bestrijdingsmiddelen en transport.

Alleen door zijn beslag op de plantengroei van miljoenen jaren – vastgelegd in fossiele brandstoffen – kan de moderne westerse mens even (zo'n 200 jaar, sinds 1850) in deze luxe positie leven. En daarna? De olie raakt nu snel op; de verwachting is dat we de komende jaren de maximale olieproductie bereiken, terwijl de vraag daarna met 75 procent stijgt. Het is dus de vraag of we deze schaarse grondstof moeten inzetten voor het telen en over de aarde slepen van luxeproducten als bloemen, veevoer en biomassa, hetgeen gepaard gaat met veel uitstoot van broeikasgassen en dus klimaatverandering. Er zijn wel eens discussies geweest over wat milieuvriendelijker is: het telen van groente met aardgas en groeilampen in Nederland, of deze in Spanje telen zonder aardgas en die naar Nederland vervoeren?

In Nederland zijn de eisen voor het gebruik van bestrijdingsmiddelen over het algemeen hoger dan in andere Europese landen. Daarnaast zijn er gunstige technologische ontwikkelingen in Nederland gaande waarbij de overtollige warmte in de zomer wordt opgevangen in ondergrondse waterlagen, die in de winter worden opgepompt om kassen te verwarmen. Ook kan in de tuinbouw geproduceerde overtollige energie worden gebruikt om energie aan huishoudens te leveren. Op deze manier kunnen groente ook in kassen energieneutraal of zelfs met energiewinst geteeld worden. Op deze manier zorgen innovatieve Nederlandse boeren en tuinders dus voor een milieuvriendelijk regionaal geteeld product. Hopelijk leiden meer innovaties er toe dat de bijdrage van de Nederlandse

landbouw aan de uitstoot van broeikasgassen, en dus klimaatverandering, verminderd kan worden.

Ook Nederland zal namelijk te maken krijgen met de gevolgen van klimaatverandering. De verwachting is dat de klimaatverandering de komende decennia tot meer overstromingen van rivieren zal leiden in Nederland. Daarnaast zal de zeespiegel stijgen, waardoor het moeilijker wordt het overtollige rivierwater te lozen in zee. De zomers zullen ook heter en droger worden naar verwachting, en is er meer risico op nieuwe ziekten en plagen. Dit kan grote nadelige gevolgen voor de landbouw hebben.